

Aspekty środowiskowe – jak wykorzystać wszystkie możliwości

Jan Kowalczyk

Lloyd's Register (Polska) Sp. z o.o.

Aspekty środowiskowe, a właściwie ich efektywna identyfikacja jest elementem systemu, który ma zasadniczy wpływ na to, czy system zarządzania środowiskowego spełni wymagania normy, oraz na to, czy nasza organizacja odniesie dodatkowe korzyści z jego posiadania.

Na początek chciałbym się zająć samymi aspektami. Autorzy normy dla przybliżenia rodzaju sytuacji, w których aspekty mogą się pojawiać, oraz w celu wyjaśnienia wątpliwości, które mogą zaistnieć w trakcie wdrażania systemu, uzupełnili normę ISO 14001 o załącznik A – „Wytyczne dotyczące stosowania niniejszej normy międzynarodowej” – oraz wydali normę ISO 14004 – „Systemy zarządzania środowiskowego. Ogólne wytyczne dotyczące zasad, systemów i technik wspomagających”.

Dokumenty te często są pomijane przy zapoznawaniu się z wymaganiami normy. I rzeczywiście nie należy ich traktować jako systemowe wymagania, gdyż jedynie wymagania zawarte w pierwszej części normy ISO 14001 są podstawą oceny systemu.

Wszyscy wdrażający i posiadający system zarządzania środowiskowego zgodny z normą ISO 14001: 2000 znają ten termin – aspekt środowiskowy – czyli – „element działań organizacji lub jej wyrobów lub usług, który może wzajemnie oddziaływać ze środowiskiem”. Warto wiedzieć, jak w pełni te działania wykorzystywać i rozwijać.

Natomiast z punktu widzenia użytkownika systemu i osoby chcącej uzyskać z tego systemu maksymalne korzyści, dokumenty te pozwalają uniknąć niepotrzebnych błędów i kłopotów, czy to w procesie certyfikacji, czy to przy wdrażaniu systemu.

Definicja aspektu mówi o elemencie działania. Załącznik A podaje przykłady tych działań i są to między innymi:

- projektowanie i rozwój, procesy produkcyjne, pakowanie i transport – czyli aspekty środowiskowe związane z działaniami występującymi na terenie zakładów produkcyjnych.
- efekty działalności środowiskowej i praktyki środowiskowe dostawców i wykonawców, czyli te aspekty, o których mówi artykuł 4.4.6.c. normy ISO 14001.
- dystrybucja, użytkowanie i postępowanie po zakończeniu użytkowania wyrobów – te aspekty są związane z ewentualnymi wyrobami organizacji.

Identyfikacja aspektów powinna oczywiście obejmować:

- normalne warunki funkcjonowania danej instalacji, czyli stan pracy, gdy wszystkie urządzenia, czy procesy, realizowane są tak, jak je zaplanowano;
- warunki niezwykłe (w normach określone jako „anormalne”), czyli momenty uruchamiania, zatrzymywania czy serwisowania urządzeń, instalacji, gdyż często aspekty te są różne od aspektów dla warunków normalnych. Tutaj najlepszym przykładem są czynności serwisowania,

bo na przykład w wypadku samochodu inne są aspekty związane z jazdą, czyli zużycie paliwa, oleju, emisja spalin, emisja hałasu itp., a inne aspekty występują przy przeglądach technicznych czy naprawach pojazdu, np.: zużyte filtry paliwa, oleju, powietrza, zużyte opony, akumulatory, zużyte części,

- sytuacje awaryjne – aspekty dotyczące sytuacji awaryjnych są specyficzne i zwykle związane z poważniejszymi skutkami środowiskowymi.

Identyfikując aspekty, należy także wziąć pod uwagę działania, wyroby i usługi przeszłe, obecne i planowane.

Problemem podstawowym jest sposób przedstawiania wyników identyfikacji aspektów. Można się bowiem spotkać z różnymi sposobami prezentowania wyników i, jak to postaram się przedstawić poniżej, może to wpłynąć na efektywność systemu i na korzyści, które możemy osiągnąć z jego posiadania.

Przedstawię dwie często spotykane, według mnie skrajne metody prezentacji: układ: aspekt – działanie – obszar, oraz układ: obszar – działanie – aspekt.

W obu przypadkach spełnimy wymagania normy, bo będziemy mogli wykazać związek pomiędzy działaniem a aspektem, jak tego wymaga artykuł 4.3.1. normy ISO 14001. Przeanalizujemy, jakie korzyści osiągnie użytkownik systemu ze zidentyfikowanych aspektów w wersji pierwszej i w wersji drugiej.

Przypadek pierwszy wygląda najczęściej w sposób przedstawiony w poniższej tabeli:

Aspekt	Działanie	Obszar
Papier, makulatura	Przyjęcie surowców, Linia produkcyjna 1 Linia produkcyjna 2 Pakowanie produktów Czynności biurowe	Magazyn surowców Hala 1 Magazyn wyrobów gotowych Biura

Mamy tutaj przedstawiony aspekt, zidentyfikowane działania, w których ten aspekt występuje, i obszary tych działań.

Czasami jednak w wersji pierwszej w przypadku większej liczby obszarów i działań trudno jest uzyskać pewność, czy są wymienione wszystkie, w których występuje dany aspekt. Utrudnia to kontrolę i okresową weryfikację w czasie uaktualniania listy. Łatwo w tej sytuacji o pominięcia i inne tego typu błędy.

Drugim mankamentem jest brak możliwości zwiększenia ilości informacji zawartych w listach zidentyfikowanych aspektów.

Przyjmijmy, że przy uwzględnieniu pierwszej wersji tabeli, po zastosowaniu naszych kryteriów oceny aspektów, okazało się, że odpad w postaci papieru i tektury jest aspektem znaczącym, gdyż sumarycznie powstają tego odpadu bardzo duże ilości. Mamy nawet dokładne dane na ten temat. Rozważamy zatem ustanowienie celu dla obniżenia tej ilości.

Pojawia się jednak problem – proces identyfikacji aspektów nie zawiera informacji, w jakich ilościach ten odpad powstaje w poszczególnych obszarach i w poszczególnych procesach. Musimy więc wykonywać dodatkową pracę polegającą na inwentaryzacji poszczególnych strumieni tego odpadu i dopiero po uzyskaniu tych informacji możemy analizować możliwości redukcji jego ilości.

Fot. Marcin Ekert

Artykuł 4.4.6. normy wymaga, jako jednego ze składników danych wejściowych do przeglądu – „informacji na temat efektów działalności środowiskowej organizacji”.

Zbierając w sposób ciągły dane dla poszczególnych obszarów, mamy obraz sytuacji, jak się tam zmieniają ilości odpadów, i efektywność środowiskową można przedstawić nie tylko w ujęciu globalnym dla całego zakładu – oczywiście zakładam, że organizacja spełnia wymagania prawne i posiada dane sumaryczne dla poszczegól-

nych typów odpadów – ale także dla poszczególnych obszarów, procesów.

Ponadto jeżeli dany aspekt jest objęty celem, uzyskujemy ciągły monitoring realizacji tego celu, czyli spełniamy przy okazji wymogi artykułu 4.5.1. normy ISO 14001. Obecnie organizacje posiadające system zarządzania środowiskowego często wdrażają inne narzędzia zarządzania, np. Projekty Czystszej Produkcji, Kaizen. Niestety, bardzo często okazuje się, że aby wybrać obszary do doskonalenia, nie można skorzystać z informacji dostar-

czanych przez system środowiskowy, ale konieczne jest przeprowadzenie inwentaryzacji w obszarze, który wybrano do doskonalenia. Gdyby wykorzystano wszystkie możliwości systemu zarządzania zgodnego z normą ISO 14001, te dodatkowe czynności nie byłyby potrzebne, a wybór obszaru do doskonalenia mógłby być bardziej świadomy, oparty na zgromadzonych wcześniej danych.

Druga wersja przedstawiona jest poniżej:

Obszar	Działanie	Aspekt
Magazyn surowców	Przyjęcie surowców	Odpad – papier, tektura
Hala 1	Linia produkcyjna 1	Odpad – papier, tektura
	Linia produkcyjna 2	Odpad – papier, tektura
Magazyn wyrobów gotowych	Pakowanie produktów	Odpad – papier, tektura
Biura	Czynności biurowe	Odpad – papier, tektura

Tę tabelę da się zmodyfikować i rozbudować o dodatkową kolumnę.

Obszar	Działanie	Aspekt	Ilość
Magazyn surowców	Przyjęcie surowców	Odpad – papier, tektura	5 Mg
Hala 1	Linia produkcyjna 1	Odpad – papier, tektura	0.5 Mg
	Linia produkcyjna 2	Odpad – papier, tektura	52.0 Mg
Magazyn wyrobów gotowych	Pakowanie produktów	Odpad – papier, tektura	1.0 Mg
Biura	Czynności biurowe	Odpad – papier, tektura	0.1 Mg

Kontynuując nasz przykład, możemy zobowiązać osoby odpowiedzialne za poszczególne obszary do rejestrowania ilości wytwarzanych odpadów, w tym papieru i tektury, i tym samym po pewnym czasie będziemy mogli zebrać dane potrzebne do wypełnienia tej dodatkowej kolumny naszej tabeli.

Pierwszą korzyść odniesiemy przy ocenie aspektów. Możemy bowiem tę ocenę uszczegółwić i w rezultacie aspektem znaczącym nie zostanie odpad – papier i tektura – jako taki, ale konkretnie odpad – papier i tektura – wytwarzany na linii produkcyjnej 2.

W tym przypadku podejmując decyzję o objęciu tego odpadu celem środowiskowym, będziemy mieli od razu dostęp do danych, gdzie ten odpad powstaje, w jakich ilościach i łatwiej nam będzie wybrać sposoby redukcji jego ilości.

Dodatkową korzyścią tego układu listy identyfikacji aspektów jest ułatwienie w realizacji innych wymagań normy ISO 14001.

Rozpocząłbym od sprawy bardzo ważnej, czyli świadomości pracowników (artykuł 4.4.2.). Znacznie łatwiej można przekazać pracownikom w poszczególnych obszarach, jakie aspekty tam występują, z jakimi działaniami są związane. Różnicę tę można zaobserwować w czasie audytów zewnętrznych.